

- [8] Grodzińska-Jurczak M., Jamka R.: Edukacja ekologiczna. Zbiór materiałów dla nauczycieli i studentów. Wyd. Studio Wydawnicze Opal PG, Kraków 2000
- [9] Grzywacz A.: Rola leśnych kompleksów promocyjnych w edukacji leśnej społeczeństwa. (w:) Materiały z konferencji „10 lat leśnych kompleksów Promocyjnych”. Rogów 2005
- [10] <http://www.szczecin.lasy.gov.pl/strony/1/i/105.php>
- [11] <http://www.wkp.szczecin.uw.gov.pl/?pix=swidwie>
- [12] Jankowski K., Kowalski J.: LKP Puszcze Szczecińskie. *Las Polski* nr 11/2005
- [13] Kalicka E.: Dobrze dziesięć lat. *Przyroda Polska* nr 12/2004
- [14] Kowalski J. (red.) Jankowski K., Czeraszewicz R.: Ścieżka przyrodniczo-edukacyjna Wspólny Las – Wspólna Europa. Materiały edukacyjne Urzędu Miejskiego w Szczecinie. Agencja Wydawnicza „Global”, Szczecin 2005
- [15] Leśny Kompleks Promocyjny Puszcze Szczecińskie (folder)
- [16] Mierzwiński A.: 1000 słów o ekologii i ochronie środowiska. Wyd. Bellona, Warszawa 1991
- [17] Przez edukację do zrównoważonego rozwoju. Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej. Wydawnictwo Drukarnia „LIBER”, Lublin – Warszawa 2001
- [18] Stawiński W. (red.): Dydaktyka biologii i ochrony środowiska. PWN, Warszawa 2006
- [19] Szujecki A.: 10-lecie leśnych kompleksów promocyjnych – osiągnięcia i porażki. Materiały z konferencji „10 lat leśnych kompleksów promocyjnych”. Rogów 2005
- [20] Trzaskowski S.: Lasy Warszawskie. *Przyroda Polska* nr 12/2005
- [21] Wojnerowicz R.: <http://osie.torun.lasy.gov.pl/main.php?muid=92&mid=676&klientID=1013>

(mscr.)* - manuskrypt dostępny w Katedrze Taksonomii Roślin i Fitogeografii WNP US

MAŁGORZATA WYSOCKA – KUNISZ, LESŁAWA NOWAK

Współpraca szkoły ze społecznością lokalną w zakresie edukacji środowiskowej

Edukacja środowiskowa jest realizacją społecznie istotnej koncepcji kształcenia i wychowania społeczeństwa w duchu poszanowania środowiska przyrodniczego, mającej również konstytucyjne umocowanie (art. 5 i 74). Ważnym jej elementem jest łączenie wiedzy przyrodniczej z humanistyczną oraz działaniami praktycznymi bezpośrednio w terenie [1]. Świat przyrody jest podstawowym środowiskiem życia jednostki i całego społeczeństwa, dlatego tak ważne jest dokładne poznanie prawidłowości zachodzących w przyrodzie i ich zrozumienie. Ograniczenie ingerencji człowieka w przyrodę pozwoli zachować ją i jej zdolność do samoodnawiania się.

Skuteczna realizacja celów polityki ekologicznej państwa wymaga udziału w tym procesie wszystkich zainteresowanych podmiotów wywierających bezpośredni lub pośredni wpływ na sposób i intensywność korzystania ze środowiska, w tym również udziału społeczności lokalnej. Podstawowe znaczenie dla społecznego udziału w urzeczywistnianiu celów ekologicznych ma:

- odpowiednia edukacja ekologiczna,
- zapewnienie powszechnego dostępu do informacji o środowisku,
- możliwość wyrażania przez społeczeństwo swoich opinii i wpływania na podejmowane, istotne dla środowiska decyzje [2].

Edukację ekologiczną realizuje nie tylko szkoła w ramach edukacji formalnej i nieformalnej, ale także dom rodzinny, media, samorząd gminy i wiele instytucji i stowarzyszeń działających w środowisku lokalnym [3, 4]. Relację szkoły i społeczności lokalnej w zakresie edukacji środowiskowej należy traktować jako bardzo ważny składnik przy wprowadzaniu młodego człowieka w życie społeczne [5].

Dr M. Wysocka-Kunisz, dr L. Nowak – Akademia Świętokrzyska im. J. Kochanowskiego, Kielce

Współpraca szkoły ze środowiskiem to nie tylko otwarcie i udostępnienie szkoły dla wszystkich, ale przede wszystkim wzrost zaangażowania nauczycieli, pracy poza godzinami dydaktycznymi, współdziałania międzyinstytucjonalnego. Tylko wspólne działania szkoły, rodziny i środowiska lokalnego są w stanie wykształcić jednostkę aktywną społecznie teraz i w dorosłym życiu.

Uczniowie szkół podstawowych problemy środowiska poznają, próbują analizować i rozwiązywać na przykładzie swojego środowiska lokalnego, tj. szkoły, domu, osiedla, dzielnicy czy miasta.

Edukacja środowiskowa realizowana podczas zajęć pozalekcyjnych daje możliwość właściwego zagospodarowania czasu wolnego uczniów, a także zaspokojenia przez nich potrzeb sukcesu, poczucia własnej wartości czy potrzeby działań na rzecz środowiska lokalnego. Starsi uczniowie realizują edukację środowiskową o zasięgu ogólnopolskim i globalnym, ale zdecydowanie bardziej teoretycznie niż praktycznie. A przecież chodzi nie tylko o podnoszenie świadomości ekologicznej czy zmian w sposobie myślenia, ale również o prezentowanie określonych postaw i działań na rzecz środowiska przyrodniczego [6].

Poglądy, opinie oraz potwierdzenie działań praktycznych realizowanych przez uczniów szkół podstawowych i gimnazjów, rodziców, nauczycieli i studentów w zakresie współpracy szkoły ze społecznością lokalną zbadano za pomocą kwestionariusza ankiety (badania sondażowe, próba celowa o liczności $N=248$ respondentów). W pierwszym pytaniu zebrano opinie respondentów na temat współpracy szkoły ze społecznością lokalną w zakresie edukacji środowiskowej (tab. 1).

Na podstawie zestawienia odpowiedzi możemy zauważyć, że współpracę szkoły ze społecznością lokalną najlepiej dostrzegają i potrafią wskazać przykłady tej współpracy uczniowie szkół podstawowych. Podobnie postrzega tę współpracę również

Tab. 1. Współpraca szkoły ze społecznością lokalną w zakresie edukacji środowiskowej

Grupa społeczna	Uczniowie szkoły podstawowej (UP) N=50	Uczniowie gimnazjum (UG) N=55	Nauczyciele (N) N=16	Rodzice (R) N=27	Studenci (S) N=100
Odpowiedzi					
Tak	50	20	11	14	18
Nie	-	3	2	4	13
Nie wiem	-	32	3	9	69
Przykłady	50	20	11	11	12

Tab. 2. Przykłady współpracy szkoły ze społecznością lokalną

Wymieniane przykłady	Liczba wskazań				
	UP N=50	UG N=55	N N=16	R N=27	S N=100
Sadzenie roślinności	50	2	1	5	5
Sprzątanie terenu, udział w akcji Dnia Ziemi	50	8	9	7	3
Segregacja odpadów	48	2	1	-	4
Udział w konkursach ekologicznych	17	-	8	1	-
Zbiórka surowców	38	16	4	2	-
Współpraca z różnymi organizacjami (LOP, PN, UG...)	31	7	4	1	1
Ekologiczna edukacja rodziców	26	1	3	7	-
Zbiórka pieniędzy dla schroniska dla psów	16	-	1	2	-
Realizacja projektów z różnymi instytucjami	14	-	1	-	-

Tab. 3. Działania podejmowane przez różne grupy społeczne na rzecz ochrony środowiska.

Działania podejmowane przez...	Grupa społeczna Odpowiedzi	UP	UG	N	R	S
		N=50	N=55	N=16	N=27	N=100
...uczniów	Tak	50	51	14	22	36
	Nie	-	1	2	2	12
	Nie wiem	-	3	-	3	52
	Przykłady	50	47	14	18	42
...rodziców	Tak	50	17	8	14	15
	Nie	-	14	4	8	22
	Nie wiem	-	24	4	5	63
	Przykłady	50	13	9	11	11
...nauczycieli w ramach zajęć szkolnych	Tak	50	41	14	22	70
	Nie	-	3	-	1	5
	Nie wiem	-	11	2	4	25

Tab. 4. Przykłady współpracy uczniów ze społecznością lokalną w opinii różnych grup respondentów

Wymieniane przykłady	Liczba wskazań				
	UP N=50	UG N=55	N N=16	R N=27	S N=100
Sadzenie roślinności	50	2	2	3	2
Sprzątanie terenu, udział w akcji Dnia Ziemi	50	30	14	10	24
Segregacja odpadów	48	10	-	8	5
Udział w konkursach ekologicznych	47	-	5	1	-
Zbiórka surowców	50	38	7	-	2
Współpraca z różnymi organizacjami (LOP, PN, UG...)	31	1	-	-	-
Ekologiczna edukacja rodziców	26	-	3	5	-
Zbiórka pieniędzy dla schroniska dla psów	19	-	-	-	-
Realizacja projektów z różnymi instytucjami	15	-	1	-	-
Pisanie artykułów do gazetki szkolnej	-	3	-	-	-

około 70% nauczycieli i blisko połowa rodziców. Najbardziej współpracę dostrzegają uczniowie gimnazjum i studenci. Ponad 80% tych ostatnich nie widzi jej lub o niej nie wie, nie potrafi wskazać przykładów. Wszyscy ankietowani najczęściej wskazują na współpracę szkoły ze społecznością lokalną w

formie sprzątania terenu, sadzenia roślinności, zbiórki surowców wtórnych, współpracy z różnymi organizacjami oraz segregacji odpadów – (tab. 2). W tabeli tej uderza bardzo mała liczba podawanych przykładów i ich niewielka różnorodność. Jedyne uczniowie szkoły podstawowej są zaangażowani w działania

na rzecz ochrony środowiska, wyjątkowo aktywni oraz potrafią opisać tę współpracę.

W trzech kolejnych pytaniach zebrano opinie wszystkich respondentów na temat działań uczniów, rodziców i nauczycieli na rzecz ochrony lokalnego środowiska (tab. 3.). Najwyżej oceniana przez wszystkich jest działalność uczniów i nauczycieli w ramach zajęć edukacyjnych. Najmniej, niemal w opinii wszystkich, włączają się rodzice. Jedynie najmłodszy uczniowie (najsilniej związani z rodzicami) doceniają wkład rodziców i podają różne formy ich działalności na rzecz ochrony środowiska.

W tabeli 4 zebrano przykłady wymieniane przez ankietowanych dotyczące działań uczniów na rzecz ochrony środowiska.

Wśród wymienianych przykładów dominują: sprzątanie terenu z okazji różnych świąt przyrodniczych, a przede wszystkim z okazji dni Ziemi, zbiórka surowców wtórnych i segregacja odpadów, a także sadzenie roślinności zarówno wokół terenu szkoły jak i sadzenie lasu. Formy współpracy uczniów w zasadzie są utożsamiane z formami współpracy szkoły ze społecznością lokalną. Jedynie uczniowie gimnazjum i to nieliczni, podają pisanie artykułu do gazetki jako dodatkową formę współpracy ze społecznością lokalną.

Działalność nauczycieli (Tab. 5) na rzecz edukacji środowiskowej prowadzonej w ramach zajęć pozalekcyjnych jest najwyżej oceniana przez uczniów szkoły podstawowej. Należy przypuszczać, że nauczyciele pracujący z uczniami szkół podstawowych są najbardziej zaangażowani w różne formy działalności edukacyjnej. Obok tradycyjnych działań w ramach koła ekologicznego czy szkolnego koła LOP, ankietowani uwzględnili projekty edukacyjne jako nową formę współpracy

ze środowiskiem lokalnym. W części otwartej omawianego pytania respondenci podali nieliczne przykłady innych działań edukacyjnych, tj. wycieczki szkolne, działania Świetlicy Plus, lekcje w Parku Narodowym czy konkursy plastyczne.

Na pytanie: *czy nauczyciele inicjują współpracę szkoły z instytucjami samorządowymi, z rodzicami i społecznością lokalną?* większość ankietowanych nie ma na ten temat zdania (tab. 6.). Jedynie uczniowie szkół podstawowych ocenili inicjatywę nauczycieli wysoko i podali przykładowe formy współpracy. Ponownie podkreśla to wysokie zaangażowanie nauczycieli szkół podstawowych i ich dobry kontakt z uczniami.

Niepokój wzbudzają odpowiedzi udzielone przez samych nauczycieli. W większości wypadków ponad połowa z nich wybrała odpowiedź *nie* lub *nie wiem* na temat współpracy inicjowanej przez nauczycieli na rzecz edukacji ekologicznej.

W ostatnim pytaniu zwrócono się z prośbą o zaproponowanie własnych form współpracy szkoły ze społecznością lokalną. Uczniowie szkół podstawowych podali przykłady działań dotyczących potrzeb związanych z funkcjonowaniem szkoły, np.: renowacja boiska, dbanie o zielone tereny wokół szkoły, segregowanie odpadów, ogrodzenie terenów zielonych, zakładanie budek lęgowych dla ptaków, zbieranie karmy dla zwierząt czy organizowanie konkursów i festynów. Wśród wymienionych propozycji nie wszystkie jednak dotyczą edukacji środowiskowej.

Wśród nielicznych odpowiedzi udzielanych przez uczniów gimnazjów dominują: sprzątanie terenu, zbieranie surowców wtórnych i segregacja odpadów. Pojawiają się propozycje dotyczące nawiązania kontaktów z instytucjami, władzami

Przykłady		Liczba wskazań				
		UP	UG	N	R	S
Koło ekologiczne	Tak	50	15	7	13	18
	Nie	-	7	6	2	16
Szkolne koło LOP	Nie wiem	-	33	3	12	66
	Tak	46	13	6	10	18
	Nie	4	12	6	3	17
Projekty edukacyjne	Nie wiem	-	30	4	14	65
	Tak	50	27	4	9	15
	Nie	-	4	7	3	15
Inne zajęcia, jakie?	Nie wiem	-	24	5	15	70
		50	6	5	3	-

Tab. 5. Przykłady działań na rzecz edukacji środowiskowej podejmowanych przez nauczycieli w ramach zajęć pozalekcyjnych

Współpraca z...		Liczba wskazań				
		UP	UG	N	R	S
...instytucjami samorządowymi	Tak	49	8	9	10	16
	Nie	-	4	5	2	13
	Nie wiem	1	43	2	15	71
...z rodzicami	Przykłady	49	4	7	6	7
	Tak	50	10	7	13	6
	Nie	-	13	6	4	21
	Nie wiem	-	32	3	10	73
...ze społecznością lokalną	Przykłady	50	4	4	7	4
	Tak	23	2	6	6	4
	Nie	-	14	6	5	17
	Nie wiem	27	39	4	16	79
	Przykłady	23	1	5	2	1

Tab. 6. Przykłady współpracy inicjowanej przez nauczycieli na rzecz edukacji ekologicznej

i organizacjami zajmującymi się problemami ekologii i ochrony środowiska.

W odpowiedziach udzielanych przez nauczycieli i rodziców dominują: organizowanie imprez z okazji świąt przyrodniczych, organizowanie wycieczek do parków narodowych, sadzenie lasu, sprzątanie terenów i zbiórka surowców wtórnych. Wśród ciekawszych propozycji należy wymienić: zlokalizowanie dzikich wysypisk śmieci i powiadomianie o tym odpowiednich władz, powołanie Rady Młodzieżowej ds. ochrony środowiska przy władzach samorządowych czy projektowanie i organizowanie centrów ekologicznych, które umożliwiłyby poznanie funkcjonowania ekosystemów w ramach zajęć w terenie. Również studenci w większości wskazują na wymieniane wcześniej przykłady działań. Pojawiły się również propozycje objęcia edukacją środowiskową wszystkich studentów i zaangażowanie ich w społeczną działalność w tym zakresie.

Z analizy uzyskanych odpowiedzi można wyciągnąć następujące wnioski:

- zdecydowana większość działań na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego to akcje jednorazowe, a nie stała troska o jakość tego środowiska,
- większość respondentów kojarzy ochronę przyrody ze zbieraniem i segregacją odpadów, okazjonalnym sprzątanym terenu i sadzeniem roślin; brakuje własnych ciekawych pomysłów wynikających najprawdopodobniej ze zbyt małej wiedzy z tej dziedziny,

- brak propozycji działań integrujących wszystkie grupy społeczne wokół działań na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego (a wydaje się, że szkoła powinna pełnić wiodącą rolę w tym zakresie);
- najbardziej chętni do działań okazali się uczniowie szkół podstawowych; zapal i konkretne działania dla środowiska tracimy w toku dalszej edukacji, a także w życiu dorosłym.

Należy mieć nadzieję, że dzięki rosnącej świadomości i działaniom uczniów, nauczycieli, rodziców i społeczności lokalnych skupionych wokół szkoły wzrośnie świadomość ekologiczna i zostaną ukształtowane postawy dla rozwoju zrównoważonego.

LITERATURA

- [1] Strumińska-Doktór A.: Edukacja przyrodnicza w środowisku lokalnym, *Edukacja Biologiczna i Środowiskowa*, nr 2/2006
- [2] Polityka ekologiczna państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010, Rada Ministrów, Warszawa 2002, (Uchwała Sejmu RP z dnia 8 maja 2003) <http://www.mos.gov.pl>
- [3] Kunisz K.: Media elektroniczne w kształtowaniu postaw. *Edukacja Biologiczna i Środowiskowa*, nr 2-3/2004
- [4] Wysocka-Kunisz M., Nowak L.: Edukacja dorosłych na rzecz realizacji gminnego programu ochrony środowiska, w druku
- [5] Strumińska-Doktór A.: Współpraca szkoły ze środowiskiem lokalnym, *Edukacja Biologiczna i Środowiskowa*, nr 3/2005
- [6] Cichy D. (red.): Kształcenie ekologiczne dorosłych. Zeszyty Naukowe 23, IBE, Warszawa 1998

EWA FLESZAR

Rola dydaktyków przedmiotów przyrodniczych w realizacji edukacji ekologiczno-środowiskowej

Edukacja ekologiczna kształtuje całościowy obraz relacji pomiędzy człowiekiem, społeczeństwem i przyrodą. Wskazuje zależność człowieka od środowiska oraz uczy odpowiedzialności za zmiany dokonywane w naturalnym środowisku [1].

Tak więc jednym z najważniejszych zadań, jakie obecnie stoją zarówno przed organami władzy wszystkich szczebli, jak i przed ruchami społecznymi, jest utworzenie systemu powszechnej edukacji ekologicznej, poczynając od przedszkola aż po studia wyższe (edukacja formalna) oraz uwzględnienie wszystkich możliwych form edukacji nieformalnej.

Zagadnienia edukacji ekologicznej społeczeństwa regulowane są przez akty prawne i dokumenty. Wiele elementów dotyczących edukacji ekologicznej zawiera Konstytucja RP, uchwalona 2 kwietnia 1997 roku. Dnia 10 maja 1991 roku Sejm RP podjął uchwałę w sprawie polityki ekologicznej w Polsce. Senat RP w 1995 roku podjął uchwałę obligującą rząd do wypracowania

narodowego programu edukacji ekologicznej. W kwietniu 1995 roku zostało zawarte porozumienie o współpracy w zakresie edukacji ekologicznej pomiędzy Ministrem Edukacji Narodowej i Ministrem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa [2].

Edukacja ekologiczna (środowiskowa) – koncepcja kształcenia i wychowywania społeczeństwa w duchu poszanowania środowiska przyrodniczego zgodnie z hasłem myśleć globalnie - działać lokalnie. Obejmuje ona wprowadzanie do programów szkół wszystkich

szczebli tematyki z zakresu ochrony i kształtowania środowiska, umożliwiającej łączenie wiedzy przyrodniczej z postawą humanistyczną, tworzenie krajowych i międzynarodowych systemów kształcenia specjalistów i kwalifikowanych pracowników dla różnych działów ochrony środowiska, nauczycieli ochrony środowiska, doksztalcenie inżynierów i techników różnych specjalności oraz menedżerów gospodarki, a także powszechną edukację szkolną i pozaszkolną.

W potocznym rozumieniu są to wszelkie formy działalności skierowanej do społeczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem

Dr Ewa Fleszar –Uniwersytet Szczeciński, Międzywydziałowe Studium Kształcenia Pedagogicznego, Pracownia Dydaktyki Biologii. Ul. Al. Piastów 40B, bl. 6, 71-065 Szczecin., e-mail: bielik@uoo.univ.szczecin.pl